

Autism Awareness in Teacher Training Programs: Science Teaching Example

Esra Macaroğlu Akgül¹ , Hatice Mertoğlu²

¹Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, İstanbul, Turkey

²Marmara University, İstanbul, Turkey

ABSTRACT

One of the contemporary definitions of autism is a case of neurodiversity. Reports emphasize that 1 in every 59 child has autism. Although the rate of occurrence changes from country to country, it has been increasing all over the World and in our country in the last decade. Early interventions in early childhood is very important and need to go on throughout childhood in schools. Children with autism need to attend school with their peers in the least restrictive learning environments. Therefore, all general education teachers need to know how to teach and handle students with autism. This research investigates teacher training programs between 1998 and 2018 in terms of courses necessary to help prospective teachers understand and learn how to teach students with autism. In addition to basic program evaluation, there is also a survey about how science educators in science education departments of the universities evaluate 2018 programs within the framework of this research. The purpose of the research is to support inclusive teacher training programs adopted universal principles. Findings display that science educators participating this research study perceived 2018 program as insufficient to teach prospective science teachers necessary skills and knowledge to handle a student with autism in their class.

ARTICLE INFO

Article History:

Received:21.06.2020

Received in revised form:26.06.2020

Accepted:26.06.2020

Available online:27.06.2020

Article Type: Standard Article

Keywords: Autism, Teacher Training, Inclusive education

© 2020 JIDE All rights reserved

1. Extended Summary

1.1. Introduction

Autism is neither a disease, nor a disorder. In contemporary literature, it is defined as neuro diversity. Reports emphasize that 1 in every 59 child has autism. The rate of occurrence changes from country to country but unfortunately it has been increasing in our country in the last decade. It is a common information that early intervention is the only scientific way to improve the child's social and communicative issues. These early interventions need to continue in school years. Depending on the diversity they have, children with autism need to attend general classes as the least restrictive learning environments with their peers. Therefore, all general education teachers need to be well equipped in knowledge, skills and dispositions necessary to deliver instruction for special needs students. It is undeniable that in-service training about autism will not be enough for teachers and the best period for this training will be their undergraduate years. This article analyses teacher training programs between 1998-2018 in terms of courses related to teach students with diverse abilities. The research

¹Corresponding author's address: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi MYO Enginler için Destek Programı Haliç Kampüsü/İstanbul
e-mail: emakgul@fsm.edu.tr

also includes a survey to understand science teacher educators' awareness and evaluation about programs with the emphasis of special needs students and how they are taught.

1.2. Purpose

Students with autism are very visible in early childhood education but when they grew up and need to go to elementary school, they are mostly guided to special education classes rather than general education classes where they would be together with their peers. In their secondary school or high school years, the scholar gap with peers is getting larger and students with autism are getting close to be out of the system. Fortunately, latest laws and regulations about special education guaranty their educational rights and even if it is in special education classes, they can attend high schools as 12 years schooling is compulsory. All teachers working in general education need to be ready to teach students with autism in their classes. Based on this introduction, this research study has the purpose to examine how undergraduate teacher training programs prepare prospective teachers for their potential students with autism.

1.3. Method

This research is designed as a survey with the purpose explained above. Following research questions were addressed. How undergraduate programs inform and equip prospective teachers for their students with autism in class? How instructors in teacher training institutions evaluate undergraduate programs with respect to teaching students with autism? And finally, what is the level of awareness among instructors in teacher training institutions about teaching a special needs student. Multiple data collection techniques were used in the survey. Document analysis and "an awareness and evaluation questionnaire" developed by the researchers were the 2 main data collection tools. Randomly chosen 50 instructors from 20 universities completed the survey. Collected data was analyzed and descriptive statistics were computed and discussed.

1.4. Findings

Undergraduate programs' analysis displayed that there are very limited number of elective courses to teach students with disabilities but none of them is about autism. Descriptive statistics derived from questionnaire also displayed that 92% of the participants did not meet with a special needs student throughout their life and they have inadequate information about how to teach them. Participants evaluate undergraduate program in science education prepared in 2018 as the most inclusive one.

1.5. Discussion and Results

Findings argue that prospective teachers who will attend 2018 teacher training program and graduate might have adequate knowledge about who are special needs children, unfortunately other than autism, and might not be skilled to teach their subject to those have special needs or more specifically having autism. Neither the university instructors nor the teacher training programs have the capacity to support prospective teachers develop necessary skills and knowledge to teach their young students with autism.

Öğretmen Yetiştirme Programlarında Otizm Farkındalığı: Fen Bilgisi Eğitimi Örneği

Esra Macaroğlu Akgül¹ , Hatice Mertoğlu²

¹Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, İstanbul, Turkey

²Marmara University, İstanbul, Turkey

ÖZ

En güncel tanımıyla otizm bir hastalık veya bozukluk değil bir nöro-çeşitlilik durumudur. Bugün dünya genelinde görülme sıklığı her 59 çocuktan biri olarak kabul edilmektedir. Görülme sıklığı ülkeden ülkeye değişimle birlikte ülkemizde de son yıllarda artış göstermiştir. Çocukluk döneminde erken müdahale önemli olup okullaşma sürecinde de bu müdahalelere devam edilmesi gerekmektedir. Otizmliler bireylerin temel yetersizlik alanı sosyal iletişim becerileri olduğu için akranları ile birlikte en az kısıtlayıcı ortamlarda eğitim almaları gelişimleri için şarttır. Bu sebeple okullardaki tüm öğretmenler özel gereksinimli olarak adlandırılacak otizm olan çocuklara öğretim yapmaya bilgi ve beceri olarak hazır olmalıdırlar. Bu çalışmada, Türkiye’de 1998’den günümüze öğretmen yetiştirme programları ele alınmış ve otizm gibi özel gereksinimli tüm çocukların öğretimine ait dersler açısından incelenmiştir. Çalışmada fen bilgisi alanında öğretmen yetiştiren bölümün öğretim üyelerinin konuyla ilgili farkındalık ve program değerlendirmelerini içeren bir tarama çalışması da ayrıca yer almaktadır. Çalışma, öğretmen yetiştirme programlarının kapsayıcı ve evrensel ilkeleri benimseyen ve gerekli donanım ve beceriye sahip nitelikli öğretmen yetiştirme hedefinin gelişimine katkıda bulunmak amacıyla yapılmıştır. Elde edilen bulgular araştırmaya katılan fen bilgisi eğitimi öğretim elemanlarının lisans programını yeterli bulmadıklarını ortaya koymuştur.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı:21.06.2020

Düzeltilmiş hali alındı:26.06.2020

Kabul edildi:26.06.2020

Çevrimiçi yayınlandı:27.06.2020

Makale Türü: Standart Makale

Anahtar Kelimeler: Otizm, Öğretmen Yetiştirme, Kapsayıcı Eğitim

© 2020 JIDE Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Bugün otizmin tanımı yıllar önce Kanner’ın yaptığı tanımdan çok farklılaşmış, Baron-Cohen “otizm bir hastalık veya bir bozukluk mu yoksa bir nöro-çeşitlilik mi” tartışmasını gündeme getirmiştir (Baron-Cohen, 2017). İlgili alanyazın incelendiğinde son tanımlamalara göre otizmin, bilimsel olarak kanıtlanmış tek çaresi güçlü bir eğitim olan, daha çok sosyal iletişim zorluğu, tekrarlayıcı hareketler ve sınırlayıcı ilgi ve davranışlar olarak kendini gösteren nöro-gelişimsel bir farklılık olduğu söylenebilir (Lai, Lombardo ve Baron-Cohen, 2014; Rea, LaMotte ve Burrell, 2019). Kavramsal olarak ilk tanım ise şizofreninin erken bir formu olarak ortaya konmuştur. Ancak otizmin klinik, genetik ve nöro-ışlevsel boyutlarını anlamada ortaya çıkan gelişmeler bu ilk tanımda teorik ve pratik değişikliklere sebep olmuştur (Barthélémy ve Bonnet-Brilhault, 2016). Değişiklerle güncellenen otizm tanımında otizmliler bireylerin sosyal kaygı bozukluğu ve dikkat eksikliği gibi psikolojik durumlara maruz kaldıkları da ortaya konmuştur (Dutheil vd., 2015). Otizmin yaklaşık 60 yıldır tanımlanabilir olmasına rağmen sebepleri konusu hala net değildir. Sebep olabilecekler arasında erken gelişim dönemlerinde etkili olan genetik faktörler ve çevresel faktörler olduğu alanyazında yer alan bir inanıştır (Dutheil vd., 2015; Ezzat, 2017).

Otizm durumu ile karşı karşıya kalan bireyler, en çok okullaşma döneminde sorun yaşamaktadırlar. Sorunu biraz daha açacak olursak; otizmi olan öğrenciler okullaşma çağına geldiklerinde, okul öncesi kurumlardan başlayarak lise bitene kadar problemler yaşamaktadırlar. Her türlü kanuni düzenlemeye rağmen uygulamada yaşanan sorunların sebebi, öğretmenlerin nasıl öğretecekleri ve davranacakları bir de öğretebilirlerse nasıl ölçecekleri konularında yetersiz hissetmeleri ve gerçekten de yetersiz donanıma ve bilgiye sahip olmaları sebebiyle özel gereksinimli çocuklara karşı olumsuz tutumlarıdır (Başgöl ve Sağır, 2017). Bu yetersizliklerin giderilmesi için öğretmen yetiştirme programlarında otizm olan öğrencilere yönelik öğretim metot ve tekniklerini vurgulayan derslere daha çok yer verilmesi

gerekir. Sadece özel eğitim bölümlerinde konuyla ilgili derslerin olması yeterli değildir. Zira otizm olan çocuklarla sadece özel eğitim öğretmenleri ilgilenmeyecek, okula giden çocuğa tüm branş öğretmenleri de öğretim yapacaktır. Bu sebeple matematik öğretmenliği, fen bilgisi öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği gibi alan eğitimi programlarında da bu dersler çeşitlendirilmelidir. Bu gerekliliğin dayanağı ise Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 3 Aralık 2016'da Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe soktuğu otizm eylem planında yer alan aşağıdaki kısımdır.

“OSB; Dünya’da ve Türkiye’de artan yaygınlık oranlarıyla dikkat çeken özel bir gruptur. OSB’nin yaygınlığı konusunda kesin bilgiler bulunmamakla birlikte tüm ırklarda, etnik gruplarda kısaca her toplumda görülmektedir. OSB tanısının ilk geliştirildiği dönemde on binde bir olarak verilen görülme sıklığı, ABD’de “Hastalıkları Kontrol Etme ve Önleme Merkezi”nin 2012 verilerine göre seksen sekizde bir iken günümüzde OSB’nin her altmışsekiz çocuktan birini etkilediği; erkek/kız görülme oranının beşte bir olduğu, ancak genelde kızlarda daha ağır seyrettiği belirtilmiştir...” (Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı, 2016).

Sayısal olarak otizm görülme sıklığı altı çizilmesi gereken bir büyüklüktedir. 2008 ve 2020 yılları arasında bu sıklık 150 çocukta 1 çocuk iken 54 çocukta 1 çocuğa çıkmıştır (Amaral, Schumann ve Nordahl, 2008; Maenner vd., 2020). Ayrıca dünya geneli için yapılan araştırma sonucunda dünya çapındaki yaygınlığı 1% olarak raporlanmıştır (Lai vd., 2014). Ne yazık ki pek çok ülke kendi içinde bu yaygınlık oranına ilişkin çalışmayı yapmış değildir. Ancak 21. yüzyılda, bireysel farklılıkları anlamak ve kabullenmek yaygınlık oranını bilmekten çok daha önemlidir (Kim, 2012). Öte yandan gittikçe artan bu yaygınlık durumunun ciddiyetini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu oran sınıflarda öğretmenlerin otizmlilerle karşı karşıya gelmelerinin kaçınılmaz olacağına da bir göstergesidir. Bu durumda, öğretmenin sınıf içi öğretim ve ölçme değerlendirme etkinliklerini evrensel materyallerle tasarlaması, sınıflarında bulunan otizmliler gibi farklı gelişen öğrencilere de hitap edebilen bir öğretim ortamı oluşturması beklenmektedir (Akalin vd., 2014; Sucuoğlu ve Akalin, 2010). Öğretim materyallerinin evrensel öğretim materyali geliştirme ilkelerine göre hazırlanması ve işlenecek konularda öğretimsel uyarlamalar yapılması farklı gelişen öğrencilerin sınıfta akranları ile birlikte öğrenebilmelerine olanak sağlayacaktır. Oysa bugün sınıflardaki durum bunun aksine öğretmenin ne yapacağını bilemediği ve farklı gelişen öğrencinin öğretimden başka bir işle meşgul edildiği bir ortamdır. Bu durumun düzeltilmesi ise hizmet içi seminerler kadar hizmet öncesi derslere farklı gelişen çocukların öğretimi ile ilgili dersler eklenerek sağlanabilir.

Araştırmalar ülkemizde, kaynaştırma uygulamalarının 1983 yılından bu yana çoğu zaman hiçbir özel eğitim önlemi almadan, düzenleme yapmadan ve programın öğelerinde uyarlamaya gitmeden gerçekleştiğini ve kaynaştırmanın sadece yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin genel eğitim sınıfına yerleştirilmesi olarak yapıldığını ortaya koymuştur. Başarılı bir kaynaştırma programı uygulayabilmek için öğrenme ortamlarında duygusal, akademik ve fiziksel düzenlemeler ve öğretimsel uyarlamalar yapılması gerekir (Batu ve Kırcaali İftar, 2006). Ayrıca, otizmlilerle kaynaştırma öğrencilerinin durumu ile ilgili sınırlı sayıda araştırmanın sonuçları otizmlilerle öğrencilerin sosyal becerilerindeki yetersizliklere bağlı olarak dışlanma ve yalnız kalma gibi sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymuştur (Özgonenel ve Girli, 2016). Okullaşma döneminde yaşanan sorunların azaltılması ve otizmlilerle bireyin eğitimi konusunda ailelerinin desteklenmesi için en büyük görev de öğretmenlere düşmektedir. Öğretmen eğer biraz ilgilenir ve otizmlilerle bireyin sınıfta bulunması ve akranları ile iletişim kurma çabasına girmesini sağlarsa, “fazladan çaba sarf edip bunu yapan iyi bir öğretmen” olarak nitelendirilir. Oysa öğretmenin temel vazifesi farklılıkların farkında olup öğretimini bu farklılıkları bir araya getirebilecek şekilde yapabileceği öğretim ortamları ve materyalleri düzenlemek ve geliştirmektir. Öğretmenin bu durumu “iyilik yapmak” olarak değil de “vazife” olarak yapması için ise, hizmet içi eğitimlerden çok öğretmen adayı olduğu dönemde aldığı dersler ve katıldığı projelerle yardımcı olunabilir. Buradan yola çıkılarak öğretmen yetiştirme kurumlarındaki öğretim elemanlarının da konuyla ilgili sorumluluklarının vurgulanması yerinde olacaktır. Özellikle öğretmen yetiştirme kurumlarındaki öğretim elemanlarının otizm ve özel gereksinimlilere öğretim konusundaki bilgi ve becerileri ne kadar fazla ise öğretmen adaylarının da farkındalıkları ve donanımları o kadar

yeterli ve etkili olacaktır. Yukarıda açıklanan otizmliler veya özel gereksinimli birey ve ona öğretim yapabilecek donanımda öğretmene olan ihtiyaç, bu ihtiyacı gidermede etkili olacak 2 ana unsur olan program ve öğretim elemanı boyutlarının çalışılmasını önermektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada söz konusu 2 unsur ele alınarak ilk bölümde öğretmen yetiştirme programlarında özel gereksinimliler, özellikle de otizm farkındalığı, ikinci bölümde ise öğretmen yetiştirme programlarında görev alan öğretim elemanlarının konuyla ilgili farkındalık ve programı konu açısından değerlendirmeleri, fen bilgisi eğitimi anabilim dalı örneğiyle çalışılmıştır. Başka bir deyişle bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Fen Bilgisi Öğretmen Yetiştirme Programları, özel gereksinimliler ve bu grup içindeki otizmliler bireylere öğretim açısından öğretmen adaylarını kapsayıcı eğitime hazırlayıcı nitelikte midir?
2. Fen Bilgisi Öğretmen Yetiştirme Programlarında görev alan öğretim elemanlarının otizm veya özel gereksinimli bireylere öğretim konusundaki farkındalık düzeyleri nasıldır?
3. Fen Bilgisi Öğretmen Yetiştirme Programlarında görev alan öğretim elemanları, özel gereksinimlilere ve otizmlilere fen öğretimi açısından 2018 programını nasıl değerlendirmektedirler?

2. Yöntem

Bu çalışma, yukarıda açıklanan sorulara cevap aramak üzere bir tarama çalışması olarak düzenlenmiş olup, nicel ve nitel çoklu veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Otizm bir özel gereksinim durumu olduğundan, bu çalışmanın ilk bölümünde 1998, 2006 ve 2018 öğretmen yetiştirme programları, özel gereksinimliler ve kaynaştırma ile ilgili otizmliler öğrencileri tanıma ve onlara uygun öğretim yapabilmeye bilgi ve becerilerini kazandırma açısından incelenmiş ve durum özetlenmiştir. Özetlenen bu durumda Eğitim Fakültelerinin Özel Eğitim bölümlerinin lisans programlarında kapsamlı olarak ele alınan “özel gereksinimli kimdir ve nasıl öğretilir” konusunun diğer alan eğitimi bölümlerinde de lisans eğitimi boyunca vurgulanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu dersler programa eklenirse bu dersleri verecek olan öğretim elemanlarının bakış açıları nasıldır? Bu durumu örneklemek amacıyla çalışmanın ikinci bölümünde ise Fen Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalında görev yapan öğretim elemanlarının genel olarak özel gereksinimliler ve öğretimi konusundaki farkındalık ve öz değerlendirmelerini de içeren program değerlendirmelerini konu alan bir tarama çalışması yer almıştır. Programların değerlendirilmesi doküman analizi yoluyla, öğretim elemanlarına ait değerlendirmeler ise betimsel istatistikle açıklanmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan ve fen bilgisi öğretim elemanlarının özel gereksinimli öğrenciler ve kaynaştırma hakkındaki farkındalık ve değerlendirmelerini içeren tarama çalışması, ülkemizin 24 üniversitesinin eğitim fakültelerinde bulunan Fen Bilgisi Öğretmenliği programında ders veren 50 öğretim üyesi ile yapılmıştır. Çalışma grubunun illere göre dağılımı Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaya katılanların şehirlere göre dağılımı

Afyon	1	Kırşehir	2	Kayseri	2	Şanlıurfa	2
Ankara	3	Kocaeli	1	Kars	1	Siirt	1
Bartın	1	Konya	1	Kastamonu	1	Sinop	2
Çanakkale	3	Malatya	1	Erzurum	1	Rize	2
Düzce	2	Mersin	2	İstanbul	8	Sakarya	4
Edirne	2	Niğde	2	İzmir	4	Samsun	1
Toplam					50		

Tablo 1 de görüldüğü gibi 24 farklı ilde bulunan eğitim fakültesi öğretim üyesi araştırmaya katkı vermiştir. Katılımcılarla ilgili demografik bilgiler kısaca, %56 kadın-%44 erkek, 10 u profesör, 21 i doçent, 15 i doktor öğretim üyesi ve 4 tanesi de öğretim görevlisidir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın ilk bölümünde yer alan verilerin toplanması öğretmen yetiştirme programları arasında araştırmacıların çalışma alanları olması sebebiyle seçilen Fen Bilgisi Eğitimi lisans programları yoluyla olup, ikinci bölümünde veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen “Öğretim Üyelerinin Fen Bilgisi Öğretmenliği Lisans Programlarını Özel Gereksinimliler Açısından Değerlendirmeleri” başlıklı anket formu kullanılmıştır. Toplam 43 sorudan oluşan anket; Demografik Bilgi, Kaynaştırma Eğitimi ve Yeni Fen Bilgisi Lisans Programı olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Anket, alan uzman görüşü ile son haline getirilmiştir. Soruların ve seçeneklerin katılımcı tarafından algılanabilirliği pilot çalışması ile incelenmiştir. Elektronik posta yoluyla anket iletilen 80 öğretim elemanından 50’si anketi tamamlamıştır. Tamamlanan 50 anketten elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Program değerlendirmesiyle başlanacak olursa; öğretmen yetiştirme programları ilk kez 1998 yılında hazırlanmış ve günümüze kadar geçen zaman içerisinde 3 kez güncellenmiştir. Aşağıdaki tabloda otizm gibi farklı gelişen veya özel gereksinimli olarak adlandırılan çocuklara genel eğitim sınıflarında akranları ile birlikte eğitim vermesi beklenen öğretmen adaylarına sunulan konu ile ilgili derslerin ana program ile güncellenen ilk ve son programlardaki durumu gösterilmektedir. Tabloya okul öncesi dönemden ortaokul sonuna kadar okunan temel ders alanları esas alınmıştır. Her alanda; özel gereksinimli, otizmli bireylere öğretim ile ilgili olabilecek zorunlu dersler listede yer almıştır.

Tablo 2. Öğretmen yetiştirme programlarında özel gereksinimlilere öğretimle ilgili dersler listesi

Yılı	O.Ö.	Sınıf	İ.Ö Matematik	Fen B.	Sosyal B.
1998	Özel Eğitim	Yok	Yok	Yok	Yok
2006	Özel Eğitim O.Ö. Eğitimde Kaynaştırma	Özel eğitim İlköğretimde kaynaştırma	Özel eğitim	Özel eğitim	Özel eğitim
2018	Özel eğitim ve kaynaştırma	Özel eğitim ve kaynaştırma	Özel eğitim ve kaynaştırma	Özel eğitim ve kaynaştırma	Özel eğitim ve kaynaştırma

Yukarıda listelenen tüm programlarda yer alan araştırma konusu ile ilgili derslerin içerikleri otizm ile ilgili teorik ve pratik bilgi ve beceriler öğretimi açısından incelendiğinde, 1998 programında yer alan özel eğitim dersi kapsamında otizm konusunun tek bir başlık olarak geçtiği ve içeriğinde sadece tanımı ve ne olduğunun açıklamasının yer aldığı görülmektedir. 2006 yılı güncellemesinde özel eğitim dersinin yanı sıra programlara kaynaştırma ile ilgili birer ders daha eklendiği görülmüş, ancak söz konusu programların 2018 güncellemesinde, bu derslerin birleştirilerek “özel eğitim ve kaynaştırma” adının verildiği görülmüştür. Bu dersin içeriğinde de otizm başlığı bulunmamaktadır. Özel eğitim ve kaynaştırma dersinin içeriği ise aşağıdaki gibidir.

“Özel eğitimle ilgili temel kavramlar; özel eğitimin ilkeleri ve tarihsel gelişimi, özel eğitimle ilgili yasal düzenlemeler; özel eğitimde tanı ve değerlendirme, öğretimin bireyselleştirilmesi; kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri; ailenin eğitime katılımı ve aileyle işbirliği; farklı yetersizlik ve yetenek gruplarının özellikleri; farklı gruplara yönelik eğitim yaklaşımları ve öğretim stratejileri; sınıf yönetiminde etkili stratejiler ve davranış yönetimi.” (YÖK, 2019).

Yukarıdaki içerik, konulara çok yüzeysel değinilmesinin yeterli olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Oysa, bir öğretmen yetiştirme programı içeriğiyle her öğrenciye hitap edebilecek öğretmeni yetiştirmeye odaklanmış olmalı, bir çeşit evrensellik taşımalıdır. Tabloda yer alan eğitim programlarının 2018 düzenlemesi daha dikkatle incelendiğinde Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, İlköğretim Matematik, Okul öncesi ve Sınıf Öğretmenliği lisans programlarına seçmeli ders olarak eklenen “Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu”, “Kapsayıcı eğitim”, “Öğrenme güçlüğü”, “Öğretimi

bireyselleştirme ve uyarılama” dersleri görülür. Söz konusu derslerin içerikleri incelendiğinde ise genel olarak özel gereksinimli çocuk için neler yapılabileceği ve en önemlisi öğretimin nasıl uyarlanabileceğinin öğretilmesinin hedeflendiği açıktır. Derslerin eklenmiş olması elbette çok olumlu bir gelişmedir, ancak bu dersler özel eğitim bölümleri öğretim elemanları tarafından verilmesi gerekeceğinden ve ne yazık ki özel eğitim bölümlerindeki uzmanlar ancak kendi bölüm derslerine yetecek kadar az sayıda olduklarından bu dersler açılmama durumuyla karşı karşıya kalacaktır. Bu durum teorik olarak seçmeli derslerin açık, pratik olarak ise kapalı olması şeklinde yorumlanabilir. Tam da bu incelemenin ardından konunun önemli ikinci bileşeni olan öğretim elemanlarının konu ile ilgili farkındalık seviyeleri, teorik ve pratik altyapıları ile derslerindeki uygulamaları önem kazanmaktadır.

Buradan yola çıkılarak düzenlenen tarama çalışmasına katılan öğretim elemanlarının konuyla ilgili altyapılarını açıklamaya yönelik olarak toplanan verilerde, öncelikle katılımcıların %92’sinin lisans dönemlerinde özel eğitim dersi almadıkları ve %94’ünün ise özel eğitim-kaynaştırma eğitimi ile ilgili herhangi bir eğitime katılmadıkları görülmüştür. Buna ek olarak özel eğitime gereksinimi olan çocukların eğitimine dair Millî Eğitim Bakanlığı mevzuatından katılımcıların %62 sinin haberi olmadığı da elde edilen veriler arasındadır. Katılımcıların %90’ının ailesinde özel gereksinimli birey bulunmadığı ve %92’sinin kaynaştırma öğrencisiyle hiç karşılaşmamış olduklarını beyan etmeleri kaynaştırma öğrencilerinin neredeyse tamamının üniversiteye gelmeden önce sistemden elendiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu verilerin ışığı altında, araştırmaya katılan öğretim elemanlarının özel gereksinimlilere öğretim konusunda genel bilgi ve deneyim eksiklikleri olduğu söylenebilir.

Öğretim elemanlarının verdikleri derslerde özel gereksinimliler durumunda olduğu gibi bireysel farklılıkları dikkate alma ve vurgu yapma ve konuları özel gereksinimliler açısından ele alma durumları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar Tablo 3 de sunulmuştur.

Tablo 3. Bireysel farklılıkların işlenmesine ait bulgular

<i>Verdiğiniz derslerde bireysel farklılıkları dikkate alırmısınız?</i>				
	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Evet	42	84,0	84,0	84,0
Hayır	8	16,0	16,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

<i>Derslerinizde bireysel farklılıklara vurgu yapar mısınız?</i>				
	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Evet	38	76,0	76,0	76,0
Hayır	12	24,0	24,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

<i>Bölümde verdiğiniz dersleri özel gereksinimli öğrenciler açısından ele alıyor musunuz?</i>				
	f	%	Geçerli %	Yığılmalı %
Evet	13	26,0	26,0	26,0
Hayır	37	74,0	74,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0	

Tablo 3’teki veriler %92’si kaynaştırma öğrencisiyle karşılaşmamış ve %64’ü Millî Eğitim Müdürlüğü ilgili mevzuatından haberi olmayan katılımcı grubun %84’ünün verdiği derslerde bireysel farklılıkları dikkate aldığını, %76’sının da derslerde bireysel farklılıklara vurgu yaptığını göstermektedir. Bu yüzdeler, bilgi ve deneyim eksikliği olmasına karşın farkındalık gelişiminin işareti şeklinde yorumlanabilir. Ancak aynı grubun verdikleri bölüm derslerini özel gereksinimli öğrenciler açısından ele alma düzeylerinin %26 gibi düşük bir seviyede olması, bireysel farklılıklardan sadece bahsedecek bilgiye sahip olabileceklerini ancak kendi derslerinde böyle bir öğrenciye nasıl öğretim yapılacağı konusunda yeterli düzeyde çalışmalarının olmadığı şeklinde irdelenebilir. Bu verinin daha detaylı anlaşılabilmesi için özel gereksinimlilere öğretim konusunda temel kavramlar olarak

adlandırılabilir destek eğitim odası, Bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) ve bireyselleştirilmiş öğretim programı (BÖP), Öğretimsel uyarılma gibi kavramlarla ilgili farkındalıkları sorulduğunda ortaya çıkan durum tablo 4 de verilmiştir.

Tablo 4. Temel kavram farkındalıkları

Temel kavram	Bilme Durumu		Katılımcıların Tanımı
Destek eğitim odası kavramını daha önce duydunuz mu?	Evet	%42	Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin öğrenme eksikliklerini gidermek için Milli Eğitim'e bağlı bazı okullarda oluşturulmuş ortamlardır.
	Hayır	%58	
BEP kavramını daha önce duydunuz mu?	Evet	%52	Bireysel eğitim programı. Amacı öğrencilerin bireysel olarak eğitim süreçlerinin planlanmasıdır.
	Hayır	%48	
BÖP kavramını daha önce duydunuz mu?	Evet	%32	Bireysel Öğretim Programı.
	Hayır	%68	
Öğretimsel Uyarılma kavramını biliyor musunuz?	Evet	%22	Mevcut ihtiyaçlar doğrultusunda olan programda yapılan güncellemeler, özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için konunun anlaşılması veya somutlaştırılması için örneklerin, modellerin kullanılması.

Tarama çalışmasına katılanların tablo 4'de yer alan temel kavramları duymuş olma düzeyleri ve duyanların bu kavramlara getirdikleri tanımlar yukarıda açıklanan kendi derslerinde böyle bir öğrenciye nasıl öğretim yapılacağı konusunda yeterli düzeyde çalışmalarının olmayabileceği yorumunu destekler niteliktedir. Son olarak araştırmaya katılan öğretim elemanları 2006 ve 2018 öğretmen yetiştirme programlarını öğretmen adaylarını kaynaştırma eğitime hazırlama açısından değerlendirdiklerinde tablo 5'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 5. Eski ve yeni programların kaynaştırma açısından değerlendirilmesi

Eski ve yeni fen bilgisi öğretmen yetiştirme programlarının kaynaştırma açısından yeterlilik düzeylerini değerlendirebilir misiniz (2006 programı)				Eski ve yeni fen bilgisi öğretmen yetiştirme programlarının kaynaştırma açısından yeterlilik düzeylerini değerlendirebilir misiniz (2018 programı)				
	f	%	Geçerli%	Yığılmalı%	f	%	Geçerli%	Yığılmalı%
Yeterli	6	12,0	12,0	12,0	16	32,0	32,0	32,0
Yetersiz	44	88,0	88,0	100,0	34	68,0	68,0	100,0
Toplam	50	100,0	100,0		50	100,0	100,0	

2006 ve 2018 programlarının değerlendirilmesinde araştırmaya katılan öğretim elemanlarının büyük çoğunluğu her iki programı da sırayla (%88 ve %68) yetersiz bulmuştur. Ancak bu sonuca göre, 2006 programında yapılan değişikliklerle ortaya konan 2018 programı kaynaştırma eğitimi açısından daha yeterli bulunmuştur. O halde yapılan değişiklikler ve eklenen seçmeli derslerin bir kısmının özel gereksinimlilerle ilgili olması daha olumlu bir değerlendirme yapılmasına sebep olmuştur denilebilir.

4. Tartışma ve Sonuç

Öğretmen yetiştirme programlarının "otizm ve özel gereksinimli öğrencilere öğretim ile ilgili bilgi ve becerileri" barındırıp barındırmadığı ve öğretim elemanlarının konuya ilişkin farkındalıkları ile ilgili olarak yapılan bu tarama çalışmasında, araştırma sorularına verilen cevaplar yoluyla toplanan veriler ışığında elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Fen Bilgisi Öğretmen Yetiştirme Programları, özel gereksinimliler ve bu grup içindeki otizmlili bireylere öğretim açısından öğretmen adaylarını kapsayıcı eğitime hazırlayıcı nitelikte midir?

Yapılan kısa program değerlendirmesi, öğretim elemanı anket cevapları ve öğretim elemanlarının program değerlendirmeleri birlikte incelendiğinde programlarda konuyla ilgili çok az ders bulunduğu, bu derslerden sadece birinin zorunlu olduğu diğerlerinin ise uygun şartlar sağlanabilirse açılabilir seçmeli dersler olduğu ortaya konmuştur. Dolayısıyla programın öğretmen adaylarını sınıflarında olabilecek özel gereksinimli öğrencilere öğretim açısından kapsayıcı eğitime hazırlayacağı söylenemez. Özel gereksinimli öğrenci sayılarının hızla artış gösterdiği günümüzde, özel eğitim hizmetlerinin etkili olabilmesi için öğretmen tutumlarının olumlu olması ve öğretmenlerin alanlarından bağımsız olarak öğrencinin sınıfta erken fark edilmesini sağlayacak temel bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir (Başgöl ve Sağır, 2017).

- Fen Bilgisi Öğretmen Yetiştirme Programlarında görev alan öğretim elemanları, özel gereksinimlilere ve otizmlilere fen öğretimi açısından 2018 programını nasıl değerlendirmektedirler?

Tarama çalışmasına katılan fen bilgisi eğitimi öğretim elemanları 2006 programında yapılan değişikliklerle ortaya konan 2018 programını kaynaştırma eğitimi açısından 2006 ya nispeten daha yeterli bulduklarını belirtmişler ancak programların ikisi için de genel olarak yetersiz demişlerdir. Katılımcıların 2006 yılı lisans programını yeterli bulma düzeyleri %12 iken 2018 programını yeterli bulma düzeyleri %32 dir. Dolayısıyla ne 2006 ne de 2018 programı öğretim elemanları tarafından otizm ve özel gereksinimlilerin eğitimi açısından yeterli bulunmamıştır.

- Fen Bilgisi Öğretmen Yetiştirme Programlarında görev alan öğretim elemanlarının otizm veya özel gereksinimli bireylere öğretim konusundaki farkındalık düzeyleri nasıldır?

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%92) kaynaştırma öğrencisi ile hiç karşılaşmamış, yarıdan fazlası ise (%64) Milli Eğitim Bakanlığı'nın konuyla ilgili mevzuatından haberdar olmadıklarını vurgulamışlardır. Bu yüzdeler deneyim eksikliği ve konuya karşı ilgisizlik olarak yorumlanabilir. Buna ek olarak, özel eğitimle ilgili bazı sık kullanılan kavramlarla ilgili sorulara verilen cevaplardan elde edilen veriler de büyük çoğunluğunun konuyla daha önce pek ilgilenmediklerini destekler niteliktedir. Katılımcıların yarıdan fazlasının destek eğitim odası (%58), BÖP (%68), öğretimsel uyarlamalar (%88) gibi sık kullanılan özel eğitimde uygulamaya dönük kavramları duymamış olduklarını beyan etmeleri de farkındalık düzeylerinin istenilen seviyede olmadığını bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Yukarıda yer alan lisans programları analizi 2018 yılı itibarıyla yetiştireceğimiz öğretmen adaylarının mezuniyet sonrası uygulamalarında karşılarına gelecek farklı gelişen çocuklarla ilgili bilgi sahibi olabileceklerini, ancak kendi alanlarında bu çocuklara öğretim yapacak beceri ve donanıma sahip olamayacaklarını göstermektedir. Başka bir deyişle, farklı gelişen çocukların sınıflarda ötelenmeye ve en kısa zamanda sistem dışı kalmaya devam edecekleri kolayca öngörülebilir. Bu durum elbette sadece ülkemiz için geçerli değildir. Başka ülkelerde de benzer sorunlar yaşanmakta olup konuyla ilgili pek çok araştırma yapılmaktadır. Hatta bu araştırmalardan birinde en iyi üniversitelerden mezun olan öğretmenlerin alan bilgisi açısından kendilerini oldukça iyi hissettikleri, ancak sınıfa girdiklerinde karşılarına gelen özel gereksinimli öğrencilere nasıl öğretecekleri, sınıf düzenini nasıl sağlayacakları konusunda yönlendirilmeye ihtiyaç duydukları dile getirilmiş ve ortaöğretim öğretmenlerinin bu ihtiyaç sebebiyle özel gereksinimlilerin öğretimi konusunda daha donanımlı yetişmeleri gerektiği vurgulanmıştır (Laprairie vd., 2010). Bu problem durumun çözümü aslında oldukça basittir. İstisnasız her lisans programına zorunlu bir alan dersi olarak "farklı gelişen çocuklara .... öğretimi" gibi bir ders daha eklenerek, kendi alanlarına özgü farklılaştırılmış ve bireyselleştirilmiş öğretimin nasıl yapılacağı öğretilir. Ders ismindeki ... ile belirtilen kısım fen, matematik, sosyal, tarih, coğrafya şeklinde her alanı kapsayabilir. Söz konusu dersin içeriğinde ise otizm ayrı bir başlık halinde alınabilir ve aslında otizmlili bireylere özel geliştirilecek öğretim metot ve tekniklerinin diğer farklı gelişen çocuklarda da işe yarayacağı düşüncesi öğretmen adayına açıklanabilir. Burada otizmin ayrı başlık olması önerisi otizm durumunun diğer farklı gelişim gruplarından iletişim açısından ayrılması sebebiyle en zor grup olarak görülebileceğindedir. Otizmlili genç bireylere daha iyi bir

öğrenme ortamı için ihtiyaçları sorulduğunda %60'ı otizmi daha iyi anlayan bir öğretmene ihtiyaçları olduğunu vurgulamışlardır (Vincent ve Ralston, 2020). Bu durum bu makaleye konu olan çalışmanın gerekliliğini bir kez daha vurgulamaktadır. Bu çalışmada, öğretmen yetiştirme programlarının daha kapsayıcı ve evrensel olması için programlara farklı gelişen veya özel gereksinimli bireylere öğretim açısından tekrar bakılması ve güncellenmesi önerilmektedir. Bu öneri, yapılan yurt dışı çalışmalarda da desteklenmekte olup, özel gereksinimli ve otizimli öğrencilerin öğretiminde genel eğitim sınıflarında derse giren tüm alan öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri, aileler ve dil konuşma gibi konu uzmanlarından oluşacak bir ekiple çocuğun eğitiminin planlanması vurgulanmıştır (Bryant, Bryant ve Smith, 2019). Son olarak şu unutulmamalıdır; otizimli bireyler ancak sınıf ortamlarında akranlarıyla ve kendi gibi olmayanlarla birlikte olduklarında daha iyiye daha uyumluya erişebilir.

Kaynakça

- Akalın, S., Demir, Ş., Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H. & İşcen, F. (2014). The needs of inclusive preschool teachers about inclusive practices. *Eurasian Journal of Educational Research*, 14(54), 39-60.
- Amaral, D. G., Schumann, C.M. & Nordahl, C.W. (2008). Neuroanatomy of autism. *Trends in Neurosciences*, 31(3), 137-145.
- Baron-Cohen, S. (2017). Editorial perspective: Neurodiversity – a revolutionary concept for autism and psychiatry. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 58(6), 744-747.
- Barthélémy, C. & Bonnet-Brilhault, F. (2016). Autism. in *Neuroscience in the 21st Century: From Basic to Clinical, Second Edition*, 3233-3246.
- Batu, S. & Kırcaali-İftar, G. (2006). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Başgül, M. & Uluçınar Sağır, Ş. (2017). Sınıf öğretmenlerinin özel eğitimle ilgili metaforik algılarının incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 249-280.
- Bryant, D. P., Bryant, B. R., & Smith, D. D. (2019). *Teaching students with special needs in inclusive classrooms*. SAGE Publications Ltd., 476.
- Dutheil, F., Chambres, P., Hufnagel, C., Auxiette, C., Chausse, P., Ghazi, R., ... Bertrand, P. R. aphael. (2015). "Do Well B.": Design of WELL Being monitoring systems. A study protocol for the application in autism. *BMJ Open*, 5(2), e007716.
- Ezzat, O. (2017). Quality of life and subjective burden on family caregiver of children with autism. *American Journal of Nursing Science*, 6(1), 33.
- Kim, H. U. (2012). Autism across cultures: Rethinking autism. *Disability and Society*, 27(4), 535-545.
- Lai, M. C., Lombardo, M. V., & Baron-Cohen, S. (2014). Autism. *In The Lancet*, 383, 896-910.
- Adams, P., Lapraire, K., Johnson, D. D., Rice, M., & Higgins, B. (2010). The top ten things new high school teachers need to know about servicing students with special needs the top ten things new high school teachers need to know about servicing. *Idea*, 38(2), 23-32.
- Maenner, M. J., Shaw, K.A., Baio, J., Washington, A., Patrick, M., DiRienzo, M., Christensen, D.L., Wiggins, L.D., Pettygrove, S., Andrews, J.G., Lopez, M., Hudson, A., Baroud, T., Schwenk, Y., White, T., Rosenberg, C.R., Lee, L.C., Harrington, R.A., Huston, M., Hewitt, A., Esler, A., Hall-Lande, J., Poynter, J.N., Hallas-Muchow, L., Constantino, J.N., Fitzgerald, R.T., Zahorodny, W., Shenouda, J., Daniels, J.L., Warren, Z., Vehorn, A., Salinas, A., Durkin, M.S. & Dietz, P.M. (2020). Prevalence of autism spectrum disorder among children aged 8 years – autism and developmental disabilities monitoring network, 11 sites, United States, 2016. *MMWR. Surveillance Summaries* 69(4), 1-12.
- Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı (2016-2019) ile İlgili 13/04/2016 Tarihli ve 2016/8 Sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı. (2016, 3 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 29907). Erişim adresi:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161203.htm>

- Özgönel, S. Ö. & Girli, A. (2016). Otizmlı kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarında akran ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programının etkililiğinin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 15(1), 286-298.
- Hannah, R., LaMotte, K. & Burrell, T.L. (2019). What is autism spectrum disorder? in *Handbook of Parent-Child Interaction Therapy for Children on the Autism Spectrum*, 3-26.
- Sucuoğlu, B. & Akalın, S. (2010). Kaynaştırma sınıflarına alternatif bir bakış: çevresel davranışsal değerlendirme ile öğretimsel özelliklerin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(1), 19-37.
- Vincent, J., & Ralston, K. (2020). Trainee teachers' knowledge of autism: implications for understanding and inclusive practice. *Oxford Review of Education*, 46(2), 202–221.
- YÖK Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari>, Eylül 2019.